

Die uw jeugd vernieuwt
als die van een arend...

De Reformatie

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

MEDITATIEF / J. Glas

In dit nummer:

MEDITATIEF **549**

J. Glas

Wij willen wel een teken

KERKELIJK LEVEN **551**

G. Gunnink

Pasen 1938: verlegenheid
en verwachting

WANDELEN MET GOD **554**

B. Luiten

Gezond verlangen

ACHTERGRONDEN **556**

A.L.Th. de Bruijne

Kerkdienst en kind:
een betere volgorde

MUZIEK **560**

G. Harinck

'Het moet strenger
Bach worden'

en verder...

Uit de kerken

Gedicht

Boekbespreking

Meegelezen

WIJ WILLEN WEL EEN TEKEN

(Jona 3 en Mat. 12:38-41)

Een h o s en overspelig geslacht
verlangt een teken, zei Jezus. Maar
wie zou géén teken willen hebben.
Als ik nou weer eens helemaal ge-
zond zou zijn... Als ik deze maand
nu eindelijk eens een baan zou krij-
gen... Als ik maar door dit examen
kom... Dat zou een geweldige sti-
mulans zijn voor mijn geloof.

Jona door de vis verzwolgen (detail).
Schildering op hout, ca. 1510; Grote
Kerk Naarden.

De Grote- of St. Vituskerk in Naarden be-
zit een unieke serie plafondschilderin-
gen uit het begin van de 16e eeuw.
Over tien gewelfviakken en de koorslui-
ting zijn voorstellingen aangebracht die
een aantal nieuwtestamentische heils-
feiten in verband brengen met het
Oude Testament. Een manier van visua-
liseren van de bijbelse boodschap voor
wie niet kon leren, die in de middeleeu-
wen heel gebruikelijk was.

Een sleutelvoorstelling is de geschiede-
nis van Jona, omdat de Here Jezus die
met zichzelf in verband brengt. In de

Naardense schildering
zien we een kogge-
schip, van waaruit een
naakte Jona in een sier-
lijke sprong overboord
gaat. De vis spert zijn
bek al open om hem
op te slokken.

Deze en de andere
oudtestamentische
voorstellingen zijn op
het zuidelijke vlak van
het tongewelf aange-
bracht, min of meer in
de schaduw van het in-
vallende zonlicht. Aan
de noordzijde van het
gewelf bevinden zich
de [veel duidelijker be-
lichte) bijbehorende
scènes uit het Nieuwe
Testament. Het pendant
van 'Jona door de vis
verzwolgen' is dan ook
'de graflegging van
Christus'. JMdJ

Jona een teken

Nineve was een mega-stad. Te voet had je drie dagen nodig om de stad door te trekken. Na slechts één dag prediken komt de bevolking al tot bekering! Als gevolg van de prediking van Jona? Nee.

Jezus zegt tot de schriftgeleerden en Farizeeën dat Jona zelf een teken is. Zijn persoontje. En omdat het Jona was die het oordeel van God tegen Nineve aankondigde, kwamen de inwoners tot bekering.

Nineve

Even uitleggen. De bevolking van Nineve wist niet beter of Jona was in de golven verdwenen. Wonder-

KERNREDACTIE:

PROF. DR. M. TE VELDE,
DRS. G.J. VAN MIDDELKOOP.

OVERIGE REDACTIELEDEN:

DRS. R. TER BEEK, DRS. B. BOS, DRS.
A.L.Th. DE BRUIJNE, DRS. G. GUNNINK,
DRS. B. LUITEN, DRS. K. DE VRIES.

MEDEWERKERS:

J.J.D. BAAS, DRS. C.J. HAAK,
J.M. DE JONG, DR. J. SMELIK,
DRS. H. VELDMAN.

REDACTIE-ASSISTENT:

H. PRINS, Buiten Nieuwstraat 86-1, 8261 AX
Kampen, Tel. (038) 3331335

Alle stukken bestemd voor de Redactie aan:
De Reformatie, Postbus 24, 8260 AA Kampen.

ADMINISTRATIE/ADVERTENTIES:

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.,
Postrekening 406040 t.n.v.,

De Reformatie, Goes, Postbus 25, 4460 AA
Goes. Tel. (0113) 215591.

ABONNEMENT:

f 90,00 per jaar; f 49,00 per halfjaar; studen-
ten f 74,50 per jaar (binnenland). Buitenland:
f 110,00 per jaar (Europa zeepost).

Een abonnement kan per maand ingaan,
maar slechts beëindigd worden uiterlijk twee
maanden voor het verstrijken van de beta-
lingstermijn (opzegging van jaarabonnement
vóór 1 november, van een halfjaarabonnement
vóór 1 juni).

Losse nummers f 2,05 (excl. porto).

De Reformatie is op cassette verkrijgbaar bij
de Stichting Bralectah.
 Wt. (0521) 515946.

ADVERTENTIES:

Prijs: f 0,95 per mm. Contracttarief op aan-
vraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de
uitgever is het niet toegestaan artikelen uit
dit blad over te nemen.

0165-5191

De wederopstan-
ding van Christus.
Schildering op hout,
ca. 1510; Grote
kerk Naarden.
Een vak voorbij 'Jona' en 'de graf-
legging', verder
naar het oosten van
de kerk, zien we op
het zuider vlak
Simson die met de
poortdeuren van
Gaza op z'n schou-
der loopt. De mid-
deleeuwse theolo-
gie zag daarin een
voorafbeelding van
Christus die de ban-
den van de dood
verbreekt.
De schildering op
het bijbehorende
noorder vlak toont
de verzezen Christus
als overwinnaar.
Rond hem de solda-
ten die verschrikt te-
rugdeinzen of in
zwijm vallen. Ook
hier een stukje

lijke gebeurtenissen zijn snel
verteld. Het verhaal van een profeet
die scheep ging om zich aan de op-
dracht van zijn God te onttrekken.
Het verhaal van een God die dat
verhinderde.

En ineens staat die als dood ge-
waande profeet levend voor hun
neus.

Een vis schijnt hem te hebben op-
geslokt!

Daarna is ie weer uitgespuwd!

Hij moet drie dagen en drie nachten
in de buik van een zeemonster heb-
ben gezeten!

Laten we ons maar bekeren. Met
die God van Jona kun je geen stre-
ken uithalen!

Jezus een teken

Jezus zet dat geweldige teken van
Jona voor de Joden neer. En Hij
plaatst zichzelf in het verlengde van
dat teken tegenover een boos en
overspelig geslacht, zo boos als Ni-
neve.

Ze zullen Jezus gaan doden. En in-
derdaad, de Zoon des mensen zal in
het hart van de aarde belanden zo-
als Jona door een roofzuchtige vis
werd opgeslokt.

Maar ineens staat Hij weer voor

gentijdse weergave: op de achter-
grond zien we een boerderij zoals die er
toentertijd uit zal hebben gezien. Links
naast het gebouw een houten palissa-
de met een poort waardoor de vrou-
wen aan komen wandelen, nog onkun-
dig van de opstanding.

JMcJ

hun neus. In levende lijve. Hoe d-
len de Joden reageren op het teken
van Jezus? Van zijn persoon? Het
teken dat Hij zelf is?

Twee tekens voor ons

Dat opgeslokt en weer uitgespuwd
worden van Jona was al heel bij-
zonder. Het verdwijnen in het hart
van de aarde en daar weer levend
uit te voorschijn komen betekent
nog veel meer voor ons.

Drie dagen en nachten. Dat bete-
kent in ons beperkte voorstellings-
vermogen: dit is afgelopen, hier is
geen hoop meer.

Maar dit teken van Jona en méér
nog dat van Jezus leren ons tot drie
tellen: één, twee, drie! Wie zo telt,
weet: dan is het niet afgelopen,
maar dan komt er nog wat.

Heb ik behalve Goede Vrijdag en
Pasen nog meer stimulans nodig
voor mijn geloof?

PASEN 1998: VERLEGENHEID EN VERWACHTING

(Werken aan eenheid 2)

G. Gunnink

Kerkelijk leven

De Heer is werkelijk opgestaan! Verbluffend nieuws voor mensen die met tranen in de ogen radeloos liepen te zijn. En die met hun tranen in de ogen elkáár uit het oog dreigden te verliezen: de Herder werd geslagen, de schapen raakten verstrooid. Het open graf betekent niet alleen nieuw leven. Het is de oorsprong van nieuw samenleven. De levende Herder veegt de tranen uit de ogen en geeft mensen oog voor elkaar. Hart voor elkaar: oecumene van het hart.

Daadwerkelijke omzien naar elkaar: oecumene van de hand. En het delen van brood en wijn, het delen van het Leven: oecumene van hart en mond en handen.

Nuchter zijn is nodig in de concrete kerkelijke situatie van vandaag. Daarover schreef ik vorige week. Maar in het licht van Pasen is reëel zijn vooral: nuchter zijn in het besef, dat hét Leven de schapen leert samenleven. Pasen – feest van nieuwe eenheid.

Dat geeft moed om de vraag onder ogen te zien hoe we nuchterheid en verwachting kunnen combineren.¹

ken die ons voor ogen moeten staan? Ten aanzien van de NGK zijn we wel duidelijk geweest naar elkaar toe, maar de duidelijkheid betekende ook een afscheid, na een korte hernieuwde kennismaking. En dat, terwijl er over en weer zoveel herkenning is rondom het open graf, zoveel eenheid in geloof en verwachting. Verlegenheid: je proeft het ook als het gaat om de verhouding landelijk - plaatselijk. Niet voor niets kregen DKE ook als opdracht van de synode *zich nader te bezinnen op de verhouding tussen plaatselijke en landelijke samsprekingen* in de praktijk. Is er een uitweg uit de verlegenheid? Ik heb het gevoel dat we tot nu toe als het gaat over kerkelijke eenheid nog teveel vastzitten aan een alles-of-niets-scenario en dat dit scenario als een blok aan het been werkt. Misschien helpt het, wanneer we voorlopig afzien van het alles-of-niets-denken?

Alles of niets?

Alles of niets - daarmee bedoel ik twee dingen: dat we alle 'echte' eenheid onwillekeurig definiëren als landelijke eenheid. En vervolgens dat we bij het zoeken van die landelijke eenheid snel willen uitkomen bij niets meer en niets minder dan eenheid zonder enige terughoudendheid, zonder dat we erg de neiging hebben om rekening te houden met in de geschiedenis gegroeide situaties. Bij de alles-of-niets benadering kwam een vraagteken te staan toen in de kerkelijke discussies plotseling een nieuw begrip opdook: *federatie*. Ik wil daar nu graag op terug komen. Want in 'Werken aan eenheid' wordt speciaal aandacht ge-

Verlegenheid

Nu we aan het einde van de twintigste eeuw stilstaan bij het onderwerp kerkelijke eenheid kan een grote *verlegenheid* ons overvallen. Wat is er jaar in jaar uit veel over dit thema geschreven. Wat is er jaar in jaar uit veel over gepraat. Ondertussen lijkt het steeds moeilijker te worden om elkaar al binnen één kerkverband vast te houden. Laat staan dat je verder durft kijken. Wat de CGK betreft: de scheiding die nu al sinds 1892 een

feit is, is nog steeds niet ongedaan gemaakt. En kerkelijke eenheid zonder gesloten kansels en met open avondmaalstafels is niet te verwachten. Wat een onmacht.

Het vorige artikel eindigde ik met de vraag: is het bij de huidige stand van zaken wel wijs om alle kaarten te zetten op het zoeken van kerkelijke eenheid met de CGK? Daarmee bedoelde ik: is *eenheid* nog wel het kernwoord dat ons op dit moment vooral voor ogen moet staan en zijn de CGK de enige ker-

vraagd voor de mogelijkheid van een **'Federatie'** van kerkverbanden' (g.102 - 112). Het rapport wijst er op, dat er in principe allerlei vormen van federatiemogelijk zijn. Er is **een** scala van federatie-modellen denkbaar, van licht tot zwaar. Van een losse LAT-relatie tot een federatie die de intensiteit van een volledige fusie nadert.

Als ik het rapport van deputaten goed **begrijp** gaat het om het laatste. Want voor **een** kerkelijke federatie ziet de nota alleen ruimte, wanneer er een geestelijk fundament is. En dus wanneer je elkaar over en **weer** als kerken van Christus **aanvaardt**. **Concreet**: door **elkaar** als ware kerken van Christus te erkennen en kansel en avondmaalstafel in **principe** voor elkaar open te stellen. Al behoud je voorlopig nog een **grote** mate van zelfstandigheid. Het openzetten van **kansel** en avondmaalstafel kan uitgesteld worden voor een **bepaalde** termijn. Dat biedt tijd voor een groeiproces.

Ik **weet** natuurlijk niet hoever deputaten op dit moment **zijn**. De opdracht die zij van de synode **kregen** staat nog **sterk** in het teken van het **zoeken** naar kerkelijke eenheid. Maar: **als** het zo mocht zijn, dat ook straks weer een rapport moet verschijnen **waarvan** de conclusie is: landelijke eenwording nu nog niet - dan hoop ik dat we zo snel mogelijk werk gaan maken van het federatie-voorstel. Laten we de balans opmaken en dan niet schromen **terwille** van de eenheid (!) de **woorden algehele kerkelijke eenwording** voorlopig met kleine letters te schrijven en het **woord** federatie met hoofdletters. We hebben al zoveel gepraat. En we hebben al zo lang gewacht met daden te stellen. En als het nu niet alles kan worden, laat het in ieder geval niet **niets** blijven.

Laten we dan als gefedereerde gereformeerde kerken 'ja' tegen elkaar zeggen. **Wanneer** komt de combi-synode waar velen zo naar uitzien? **M.i.** kunnen we na het enthousiasme van Zierikzee 1995 en Berkel en

Rodenrijs 1996 **niet meer** terug en mogen we **niet meer** wachten.

Een federatie met ruimte

Maar een dergelijke federatie, wil die levensvatbaar zijn, w u meer **ruimte** en **rek** zou moeten krijgen dan in genoemd rapport. Zoals het nu geformuleerd wordt komt federatie toch **weer** heel erg in de buurt van fusie: in principe gaan kansel en **avondmaalstafel** voor elkaar open, uitstel alleen op 'goede geestelijke argumenten' enz. **Maar** is het verstandig bij de start van een federatie te **beginnen** met dergelijke **claims** en voorwaarden? Wanneer een federatie in wezen **niet** veel zou verschillen van kerkelijke eenwording, dan **kun** je **verwachten** dat de **zelfde** moeite die ons nu al sinds jaar en dag verdeeld houden in een andere jas opnieuw zullen verschijnen. Er **zullen** **wéér** allerlei gespreksthema's op tafel **gelegd** worden, nota's uitgewisseld worden, , we zullen elkaar **wéér** geestelijk de maat **blijven nemen**.

Zo lees ik in het **rapport**, dat in een **federatie-akkoord** een artikel zou moeten staan van ongeveer deze inhoud: 'Wij zijn voornemens en beloven elkaar, dat we in **alle plaatselijke** kerken **zullen** streven naar het ontvangen van elkaars predikanten en elkaars **leden** in de **kerkdiensten** door middel van kanselruil en toelating tot het **avondmaal**.' Ik vraag me af of we met het **vragen** van een dergelijke **belofte** niet **óvervragen**.

Wordt federatie zo niet **een** zo kort mogelijk opstapje naar algehele eenwording? **Een eenwording**, die als ik het goed inschat **voor** heel **wat** CG-kerken iets bedreigends blijft houden? Ik proef iets van afweer bij de CGK tegen 'vrijgemaakte voortvarendheid'. om niet te zeggen 'vrijgemaakte **overvleugeling**'. Een **federatievorm** met nogal **wat** ruimte en **rek** zie ik als mogelijkheid om elkaars **vertrouwen** steeds meer te winnen. En als - betreurenswaardige, maar **noodzakelijke** - tegemoetkoming aan het feit dat er kerken zullen zijn die er niet over piekeren

zullen om de kansel voor alle predikanten open te zetten. Neem de 'federatie' serieus, maar wil die federatie een echte kans hebben, maak **dan ook** duidelijk dat federatie echt **iets** anders en iets minder is dan een fusie.

Plaatselijk

Wanneer er landelijk zonder uitstel tot federatie **overgegaan** wordt met de CGK, **een** federatie die **landelijk** niet **al** te zware wederzijdse claims legt of termijnen stelt, kan hopelijk veel aan plaatselijke kerken worden overgelaten. Wanneer het mogelijk zal om plaatselijk te komen tot vormen van toenadering en misschien eenwording heb je al heel wat bereikt.

Want terecht zegt het rapport: 'O.i. is het van het allergrootste belang, dat twee kerkverbanden die dicht bij **elkaar** staan zich tot het **uiterste** inspannen om een **vorm** van federatie te bereiken. Veel van de **moeiten** en ongewenste verschijnselen die we eerder signaleerden t.a.v. de verhouding **plaatselijk/landelijk** zouden bij het tot stand komen van **een** federatie vanzelf wegvallen.' De plaatselijke kerken krijgen in de **brochure** die we nu onder handen hebben ('**Werken aan eenheid**') een signaal: loop niet te hard voor plaatselijke eenheid, **zolang** landelijk een parallel proces ontbreekt. Maar **wanneer** het onverhoopt zo mocht zijn, dat inderdaad landelijk het zoeken van eenheid stroef blijft lopen, hebben de kerken **dan** geen behoefte aan een ander signaal? Waarom zou er dan niet door de synode gezegd kunnen worden: 'Wacht niet op ons, landelijk ligt het het naar eenheid toegroeien nu **eenmaal** erg moeilijk; we zoeken nu wat de CGK betreft zo snel mogelijk naar een federatie. Maar we zijn blij met **plaatselijke** initiatieven en we willen er als **kerkverband** alles **aan** doen om én elkaar vast te houden én kaders te scheppen waarbinnen die plaatselijke contacten **kunnen** gedijen? Het moet mogelijk **zijn** om enerzijds

voluit je eigen plaats in het kerkverband te bewaren en plaatselijk toch te werken aan toenadering tot kerken van **gereformeerde** overtuiging, **ondanks** het feit dat **landelijke** eenheid moeilijk ligt.

Afscheid van de NGK?

Wat de NGK betreft lijkt de deur op slot. **Opvallend** is, dat ook in de **verhouding tot & NGK toenadering** tussen CGK/GK te **bespeuren** valt. Er lijkt binnen de CGK meer **begrip** te **groeien** voor het **onoverkomelijke probleem** dat de GK hebben met de **tolerantie binnen** de NGK.

Toch zou ik het **betreuren**, **wanneer** de GK de NGK steeds meer uit het oog zouden verliezen. Er is **onzerzijds** gesproken van een 'essentiële voorwaarde' voor verdere **contactoefening**: binding aan de gereformeerde belijdenis.

Die woorden **moeten** we m.i. handhaven zolang we alle vormen **van** contact plaatsen binnen het raam van streven **naar** eenwording (alles of niets). Maar moet dat inderdaad het kader zijn?

De laatste synode heeft in ieder geval plaatselijk **meer** ruimte voor **contactoefening** met de NGK opengelet dan **was** voorgesteld. De GK die plaatselijk **al** tamelijk ver gevorderd **zijn** met de NGK (het zijn er niet zoveel) zijn **daardoor** geholpen.

Deputaten hadden voorgesteld, dat er plaatselijk **geerkenning** zou kunnen zijn van gemeenten die tot een **kerkverband** horen waarvan landelijk niet was uitgesproken, dat het staat op de goede basis.

Dat zou plaatselijke erkenning van **een** NG-gemeente in de huidige situatie **onmogelijk** maken. En dat zou bepaalde gemeenten in de moeilijke situatie kunnen brengen, dat ze plaatselijk de waarheid niet meer **zouden** mogen zeggen.

Want in de belijdenis hebben we de drie kenmerken vastgelegd **van** de kerk: trouw aan het evangelie, een goed **gebruik** van de sacramenten, een eerlijke hantering van de kerkelijke tucht. Het aanwezig zijn van

deze kenmerken, plaatselijk, **moet** hardop gezegd kunnen worden. In dat licht **ben** ik er blij mee, dat de GK-synode uitsprak, dat het in zo'n geval **wél** kan komen tot plaatselijke erkenning. Mits er **van** beide **kanten** afgesproken wordt dat beide kerken zich inzetten voor **landelijke** eenwording, geen leden van elkaar geaccepteerd **worden** zonder wederzijds goedvinden en eventuele censuur wordt overgenomen.

Wel zou ik nog verder willen nadenken over de nu aanvaarde regel (regel 9), dat plaatselijke samenwerking **een** voorlopig **karakter** draagt **zolang** er geen landelijke samenwerking is. Is het wel helemaal oprecht om **wanneer** je een liefdesverklaring uitspreekt ('**we** erkennen u plaatselijk als ware kerk') **tegelijkertijd** te zeggen: dit is **een** voorlopige uitspraak? Welk meisje zal van **deze** liefdesverklaring **onder** de **indruk** komen: ik houd voorlopig van je?

Onder meer met het oog op deze plaatselijke contacten verdient m.i. de vraag heroverweging, of het terecht is geweest dat alle kerkelijk contact met de **NGK** landelijk werd afgebroken.

Wachten met ontmoeting?

Opnieuw de **vraag**: is het **alles-of-niets**-scenario landelijk gezien vruchtbaar? **Zonder** dat er in **landelijk** opzicht **gestreefd** wordt naar **eenwording** met de NGK - terecht werden er een onoverkomelijk verschil geconstateerd **voor** wat betreft de binding aan de belijdenis - is het toch wenselijk om na te gaan of niet een vorm van **contact** en samenwerking **gerealiseerd** kan worden, waarbij kerken die beide grote **waarde** hechten aan het erfgoed van de reformatie niet helemaal **langs** elkaar heenleven. We hebben te veel gemeenschappelijk, denk aan onze gemeenschappelijke geschiedenis sinds 1944 tot 1967, om elkaar helemaal los te laten. Nu uit elkaar gaan heeft wat **mij** betreft iets van: je neerleggen bij **een** situatie **waaroever** verder gesproken zou moeten worden.

Moeten we als GK niet **wat** oppassen voor een houding waarbij het aanwezig zijn van de goede kerkelijke 'papieren' beslissend is in alle opzichten, **in alle contracten**? Het leven bestaat uit meer dan **fundament**. Hoe onmisbaar het goede fundament ook is, ik wil **graag** ook rekening houden met de vraag **hoe** er concreet invulling wordt gegeven aan het gelovig en gehoorzaam leven met de Here.

Vanwege de feitelijke herkenning en ontmoeting die er is, op **allerlei** niveaus, al te beginnen op de gereformeerde scholen, is een heroverweging van aanbeveling 3 van de handreikingen **voor** plaatselijke **samenwerkingen** gewenst. De derde handreiking stelt, dat **wanneer** plaatselijke kerken tot wederzijdse erkenning als kerken **van** Christus zijn overgegaan de fase **van** ontmoeting en contact begint. Nadere kennismaking, **gecombineerde** gemeente-bijeenkomsten en gezamenlijke **bijbelstudie** komen volgens deze handreiking pas in die afrondende fase aan de orde.

M.i. te laat. Wanneer je zegt, zoals de brochure doet: 'laat landelijk-plaatselijk bij **elkaar** in de pas lopen', dan **zul** je toch ook willen dat bij het **zoeken** van **kerkelijk** contact kerkenraad-gemeente dichtbij elkaar in de buurt blijven. Angst is in dit opzicht een slechte raadgever en de praktijk zal wat dat betreft de theorie toch voor blijven. Je **komt** elkaar te vaak tegen om de geestelijke herkenning die er is te kunnen negeren. Die ontmoetingen herkenning zal zolang algehele **eenheid** nog onmogelijk is altijd een bepaalde **verlegenheid** met zich mee brengen. Waarom zijn we nog niet verder? Maar verwachting **mag** de verlegenheid in de schaduw stellen. Want onze Heer leeft.

¹ Op 15 november 1997 werd in Bunschoten over de brochure 'Werken aan eenheid' een conferentie belegd door Deputaten Kerkelijke Eenheid. Het verslag van de conferentie werd niet alle kerken, maar aan de deelnemers **ervan toegestuurd**. Maar wellicht **maakt** het secretariaat van DKE voor andere gegadigden een uitzondering?

Wandelen met God

Er zijn van die ouders, die hun kinderen volstoppen met snoep. Op elke vraag is het 'ja, toe maar'. Of als het verlangen iets groter is: 'pak maar even wat geld uit mijn portemonnee'. Het lijkt steeds moeilijker te worden je kinderen iets te weigeren, in een wereld waarin vrijwel alles voor handen is. Bovendien hebben jongens en meisjes van de straat nog veel meer tot hun beschikking, niet zelden al op jonge leeftijd. Onwillekeurig probeer je dan toch te voorkomen, dat je eigen kinderen er voor hun gevoel bekaaid vanaf komen.

groeide het bedrag waarmee hij uiteindelijk zijn ~~en~~ kon doen. Echt helemaal nieuw bleef voor hem te duur, maar het werd dan toch een goede tweedehands. Blij dat hij daarmee was! En gepoetst dat die werd, elke week! Dit was echt zijn fiets.

Ziedaar wat een gezond verlangen doet: van begin af aan bevordert het de waardering, en uiteindelijk geeft het echt een diepe voldoening en een sterke band.

Daarom kun je een fase van verlangen niet ongestraft overslaan. De samenleving laat het levensgroot zien: er is weinig dankbaarheid meer. Begeerten worden vluchtig vervuld en blijven daarvoor opspelen. Met ontevreden gezichten beschikt men over luxe goederen.

Liefde

Maar het gaat niet alleen om goederen. Het gaat ook om mensen. Op zekere dag komt er een vriend in het jonge leven, of een vriendin. Met de liefde komen ook de verlan-
p s . Het Hooglied doet daar niet geheimzinnig over: in de ogen van een jongen is het meisje als een prachtige tuin, een hof waar de mooiste vruchten groeien. Wat zou hij die graag eens plukken...
Ja, en wat moet je dan, als je van jongsaf geleerd hebt dat je altijd alles mocht? Als je alles kon nemen wat je wilde en kon kopen waar je zin in had? Dan is het haast niet mogelijk tegen je seksuele verlangens voorlopig 'nee' te zeggen. Het is bekend, dat die verlangens menigeen te sterk zijn. Maar de indruk bestaat bovendien, dat dit steeds sneller gebeurt. Na een v-
kering van vier weken of zo @ er

Eens was een moeder in gesprek met een psycholoog. Zij klaagde hem haar nood, dat haar groter wordende kinderen m onbeheerst waren. Grote mond en zo, weinig b-vreden, en veeleisend. Wat zou ze daar toch aan kunnen doen? Intussen, terwijl het gesprek vorderde, stond haar jongste spruit het ene snoepje na het andere uit haar tas te pikken. Ze had dat wel in de gaten, maar ze dacht 'laat maar gaan, dan is 't ie tenminste even stil'.

Op een goed moment maakte die psycholoog haar daarop attent: 'als u uw kind niet leert zich te beheersen, nu het nog jong is, hoe denkt u dan dat hij zich later zal gedragen?' Die snoepjes waren op zich heel onschuldig. Maar later gaat het om grotere dingen. Of ook om mensen, een vriend of vriendin.

Verlangen b nodig

Beheersing van verlangens is niet de sterkste kant van onze samenle-

ving, om het voorzichtig te zeggen. Aan alle kanten staan mensen klaar, om ieder verlangen op staande voet te vervullen. Als je maar betaalt. En dat hoeft niet meteen, je kunt ook leners. Zo komt alles binnen je h-
&, althans m lijkt het. Als ik vanmorgen zin krijg in een nieuwe auto, kan ik hem vanmiddag al uitzoeken. Geen probleem.

Nee, de problemen komen later. Niet alleen met de afbetalingen en zo. Maar ook doordat deze manier van vervulling van begeerten zo ondiep blijkt b zijn. Het geeft maar kort voldoening, je bent er gauw op uitgekeken.

Eens gaf papa zijn zoon van 14 een nieuwe fiets. Zomaar. Hij kwam hem tegen ergens in een etalage. Kind verrast en blij, uiteraard. Maar na veertien dagen maakte hij zijn tweewieler al niet meer schoon. Een andere jongen, van diezelfde leeftijd, spaarde zijn nieuwe fiets bij elkaar. Hij was zuinig met zijn zakgeld, deed allerlei klusjes, en zo

al jongelui die bezwijken voor de verleiding.

Hiermee zondigen ze tegen God, door niet te wachten op het moment dat zij elkaar **van Hem krijgen tot man en vrouw. Maar dat terzijde,** op dit moment.

Waar het nu om gaat is, dat de vluchtige bevrediging van de begeerten geen voldoening geeft. En al zeker geen sterke band. De verhouding wordt er juist ondiep door. Om van het effect van wisselende relaties **nog maar te zwijgen: wanneer die keer op keer allesomvattend zijn, wordt het steeds moeilijker** om je nog echt aan iemand te hechten.

Zodoende is er een zekere **samenhang tussen een snelle bevrediging van verlangens en het(later) maren van een minder sterke huwelijksband.**

Niet branden?

Toch kom ik nogal eens mensen tegen, die van het beheersen van verlangens niet zo'n hoge pet op hebben. Die **ook** niet bereid **zijn**, daar veel energie in te steken. Want staat er in de bijbel niet **ergens**, dat het **ongezond** is om te branden van verlangen?

1 Cor. 7:9 is **op die manier een** geveleugeld woord geworden. Geheel ten onrechte. Want in het Grieks staat slechts, dat het niet **goed** is om **'te branden'**. Als je je brandt, kun je beter **trouwen**, dat staat er. Alleen, wat betekent dat? De vertalers hebben daarover nagedacht, en hun eigen **interpretatie**eraan toegevoegd: **branden doe je van begeerte. Nietwaar? Daarom staat het er nu zo in de vertaling.**

Maar de Schrift zelf wijst eerder een andere **kant uit**. In Spr. 6 gaat het over de verleiding van een hoer, **waartegen je weerstand moet bieden** om niet verloren te gaan:

154

Zal iemand vuur in zijn boezem halen,
zonder dat **zijn klederen** in brand geraken?
Of zal iemand op gloeiende ko-

len lopen,
zonder dat zijn voeten **verbranden?**

Zo is **ook** precies de strekking van 1 Cor. 7: je hoeft niet te trouwen, **maar denk erom** dat het leven in ontucht geen vervanging voor het huwelijk kan zijn. Brand **je** niet aan zonde! Met andere woorden: beheers je verlangens, laten die niet doorslaggevend **zijn voor je handelen. Je kunt niet leven zonder een gezond stuk zelfbeheersing.**

Verlangen naar God

Dat het verlangen in ons leven alle ruimte krijgt, blijkt wel heel duidelijk in **onze** omgang met God. Nog nooit heeft de **HERE** aan **zijn** kinderen in één keer alles gegeven wat Hij van **plan** was. Hij riep Abraham met weinig woorden, maar **vertelde** hem door de **jaren heen steeds meer, Hij gaf hem beloften**, ook voor zijn kinderen, die de mensen deden leven in verwachting. Eeuwen lang zag men uit naar de **Messias**. Nu, sinds de Pinksterdag, is er nog meer reden om met reikhalzend verlangen uit te zien naar de komst van Jezus. Soms lijkt het er **niet** op, wanneer ons leven **door** een dal **gaat**. Dan wordt de **verwachting beproefd**.

Waarom doet de **HERE** dat zo? Waarom **laat** Hij ons wachten? Waarom geeft Hij ons **niet** direct de vervulling van **onze** gebeden? Het **zijn vragen uit het leven gegrepen**. Zonder twijfel **heeft het antwoord te maken** met het laten groeien van een sterke **geloofsband**. Staan de psalmen daar niet vol **van?**

Ik verwacht de **HERE**,
mijn ziel verwacht en ik **hoop op zijn** Woord,
mijn ziel **wacht** op de **Here**,
meer dan wachters op de morgen,
wachters op de morgen.

(Psalm 130)

Zo komt de **HERE** steeds **meer** centraal te staan in ons leven. De **mens** die in zijn **verwachting beproefd** wordt, **wordt verdiept in zijn geloof**

en **gesterkt in zijn keus voor God**. Laat daarom het **gezond** verlangen ruimte krijgen in ieders leven, in allerlei opzicht. Wie met **verlangen** niet kan omgaan, kan nergens op **wachten**. Uiteindelijk ook niet **op** God.

U uit de kerken

Intrede

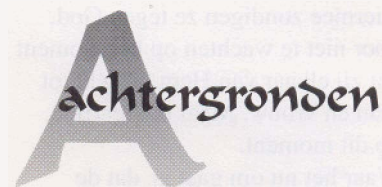
Bussum - Op zondag 5 april deed ds. D. Noort, predikant te Ferwerd-Hallurn, intrede in Bussum-Huizen. De dienst - waarin hij tevens werd bevestigd door ds. A. de Graaf te Blokzijl en **Marknesse**, werd gehouden in de Kruiskerk. Nieuw adres: **Van der Helstlaan 55, 1412 HH Naarden, tel. 035-6950127.**

Hoogezand-Sappemeer - Op zondag 5 april deed ds. R.M. Meijer uit Hooghalen en Beilen intrede in wijk Noord. De dienst vond plaats in de **Vredekerk** te Hoogezand 's Morgens werd hij bevestigd door ds. A.J.Th. van der Scheer. Deze dienst vond plaats in het **eigen kerkgebouw aan de Rembrandtlaan.** Nieuw adres: **Boslaan 5, 9511 EL Sappemeer, tel. 0598-380950.**

Schildwolde - Ds. G.F. Overweg uit Vrouwenpolder deed zondag 5 april intrede in Schildwolde (wijk west). In de morgendienst werd hij bevestigd door ds. A. Boersma. De diensten werden gehouden in het **kerkgebouw aan de Hoofdweg.** Nieuw adres: **Hoofdweg 36, 9626 AG Schildwolde, tel. 0598421390.**
Grijpskerk/Niezijl - Kand. D. de Jong te Kampen deed zondag 5 april intrede te Grijpskerk en Niezijl. 's Morgens werd hij bevestigd door ds. Tj. Boersma, emerituspredikant te Drachten. Er werden twee intredingsdiensten gehouden. De eerste in de kerk aan het Kerkpad 1, de tweede in de kerk aan de **Groningerstraatweg te Grijpskerk.**

KERKDIENT EN KIND: EEN BETERE VOLGORDE

A.L. Th. de Bruijne

Liturgisch geladen?

Maar breng ik niet op een andere manier een dwingende toon terug in de discussie? Mijn liturgische argumenten lijken nogal geladen. Zijn liturgische argumenten geen bijbelse argumenten?

Ik verwijs hier naar het *&p&*-tenrapport over liturgie aan de Generale Synode van Berkel (1996). Daarin wordt onder andere doorgedacht over de manier

waarop je de bijbel al dan niet moet gebruiken in zaken van liturgie. De bijbel kent maar weinig directe liturgische 'geboden' voor vandaag. Heel wat handelingen die wij gewoon vinden in een kerkdienst moet je niet als bijbelse opdracht zien, maar als goede of minder goede traditie. En voor de manier waarop we die handelingen vormgeven, geldt dat nog sterker. Ik doe een willekeurige greep uit onze kerkdienst als ik stel dat dit het geval is bij votum, groet, wetslezing, gebed om de opening van het Woord, apostolische geloofsbelijdenis, collecte, amen zeggen of zingen, en zelfs bij de zegen. Deze punten hebben wel een bijbelse achtergrond en ze kunnen ook zin hebben en *passend* zijn in *de* omgang tussen God en zijn gemeente, maar directe geboden zijn *het* niet. Liturgie als geheel ligt voor een groot deel niet op het vlak van 'zo zegt de HERE', maar van: samen groeien in liefde voor God en elkaar en zo samen steeds meer *@*-voel ontwikkelen voor waar het hier om gaat. Met open oog voor elkaar, voor de kerk van vroeger en voor onze eigen tijd leer je samen zoeken wat het beste is.

Vorige week drukte ik het verhaal af dat ik op een studiedag van het GVI hield over 'kind en kerkdienst'. Ik beloofde toen op enkele punten nader in te gaan. In dit artikel licht ik het kernpunt van mijn opvatting toe. In een laatste artikel werk ik een paar onderdelen nog wat verder uit.

Kind of kerkdienst?

Bij het onderwerp 'kind en kerkdienst' ligt onze ingang meestal bij het kind. ~~De~~ is begrijpelijk. De kerkdienst is voor ons gevoel een vaststaand gegeven. En liturgisch besef is niet de sterkste kant van onze traditie. Daarom proberen we de vragen die rijzen rond 'kind en kerkdienst' als vanzelf op te lossen door een nadere bezinning op de positie van het kind. We gaan na wat volgens de bijbel de plaats van het kind is in Gods verband, en trekken daar conclusies uit. Of we bezinnen ons op de positie van het kind in onze cultuur, en bouwen daarop een standpunt.

De kern van mijn benadering is om de oplossing vooral via *die* andere route te zoeken: doordenken over de aard van de kerkdienst, dus liturgische bezinning. Vandaar dat je eigenlijk niet moet spreken over 'kind en kerkdienst', maar over 'kerkdienst en kind'. Als we aan de andere kant van het probleem beginnen, blijkt een veel natuurlijker oplossing mogelijk.

Vrij of dwingend

Aan die andere kant beginnen verandert ook de toon van de discussie over deze zaak. Vaak is die nogal

dwingend. Volgens de één wijst de positie van het kind in de bijbel

duidelijk op de noodzaak van aparte nevenactiviteiten voor kinderen.

Als je daartegen bent, voel je je haast in het kamp gedrukt van Jezus' leerlingen die kinderen geen ruimte gaven en Hem verwijtend hoorden zeggen: laat de kinderen

tot Mij komen en verhindert ze niet. De ander vindt juist dat de bijbel er geen misverstand over laat bestaan in de omgekeerde richting: kinderen horen er gewoon bij, en mogen niet apart genomen worden. Vind jij van wel, dan krijg je haast het gevoel dat je een dwaalleer over het verbond aanhangt.

In mijn verhaal heb ik gesteld dat de gegevens uit de bijbel niet zo eenduidig zijn dat ze op dit punt maar één conclusie toelaten. Die dwingende toon bij dit thema belemmert dat wij samen groeien in fijngevoeligheid om hier in de ruimte van onze christelijke vrijheid de beste weg te vinden. Bovendien veroordeelt je in het v=

bijsaan zomaar andere – ook gereformeerde – christenen en kerken in binnen- en buitenland, die net zo integer proberen te luisteren naar Gods Woord als wijzelf. Toch vinden zij kindernevenactiviteiten heel gewoon, en denken ze er vooral praktisch over na.

Loopgraven

Langs die **weg** lijkt het mij – en dat heb ik zelf **ook weer** van anderen – mogelijk om de loopgravenoorlog over 'kind en kerkdienst' te **beëin-**digen en de discussie op een ander plan te **brengen**. De verschillende handelingen die wij nu in onze liturgie verrichten **en** de handelingen waarover we juist in onze tijd met elkaar **nadenken, vragen** op een heel natuurlijke manier om een samspel van volwassenen en **kinde-**ren. Vanuit liturgische fijngevoeligheid is het juist onnatuurlijk om **kinderen** daarin apart te nemen. Bovendien kan de manier waarop wij zulke handelingen doen **ook** anders. Juist in onze tijd constateren we zwakke punten in de vormgeving van onze liturgie. Verbeteringen die tegen die achtergrond bepleit worden, **blijken** ook de **ruimte** voor kinderen groter te kunnen maken. Ik bedoel het niet dwingend, maar uitnodigend als ik dan zeg: laten **we** daarop **onze** energie richten. Wat ligt er nu **meer** voor de **hand dan** aan te sluiten bij die liturgische **be-**zinning die toch **d** op gang kwam en **langs die weg** een oplossing te **zoeken** voor het probleem 'kind en kerkdienst'? Zouden we dat spoor laten liggen, dan missen we twee vliegen in **één** klap. We kiezen niet voor de natuurlijkste oplossing **rond** 'kind en kerkdienst' én we be-roven de **bewegingen** van liturgi-sche bewustwordingen **be-**zinning op nog geschiktere preekmethoden van aspecten die deze **alleen** maar zouden verrijken.

Nee en ja?

Hierom ben ik het **ook niet eens** met diegenen die **mijn** standpunt tweeslachtig vonden. Eerst heb ik een sterke voorkeur om kinderen in de **gewone** dienst te houden. Maar **uiteindelijk** laat ik toch ruimte voor af en toe een 'kindernevenpreek', als het dan echt niet anders kan. Als je dit inconsequent vindt, laat dat zien dat je zelf **vastzit** in die dwingende manier van **omgaan** met **deze**

vraag, en ook geen oog hebt voor het karakter van de meeste liturgische argumenten. Je denk dan dat je hier op een **principiële** manier of faliekant voor of faliekant **tegen** moet zijn. Maar als **deze** vragen **niet** liggen op het niveau van 'directe geboden' kun je **een** sterke overtuiging vormen, anderen daarin met verve willen meenemen, en tegelijk ruimte houden voor een compromis waar dat nog niet lukt. Wel denk ik, dat de noodzaak **van** dit **compromis** in de praktijk **mee** kan vallen. **Kerken waar** men eventueel **kan** instemmen met **kinderne-**venactiviteiten lijken mij ook wel open genoeg om **samen** aan de slag te gaan met die **verrijking van** de gewone kerkdienst. En kerken die voor dat laatste huiverig zijn, zullen het waarschijnlijk **ook** zijn voor **kindernevenactiviteiten**. Maar tegelijk sluit ik **niet** uit dat sommige mensen zich, misschien met **grote** bezwaren, nog neerleggen bij **kin-**demevenactiviteiten, terwijl ze **p-**tere veranderingen in de **gewone** diensten **onoverkomenlijk** vinden. Om kan een kerkenraad voor de vraag **komen** te staan **hoe** hij daar wijs mee om **gaat**, daarbij aan de ene **kant** dat grotere doel niet uit het oog verliest, en tegelijk **ook** iets doet om **tegemoot** te komen aan de knelpunten rond 'kind en kerkdienst'.

Moet het wel anders?

Ik ga er dus wel van uit dat er knelpunten **zijn**. De **aansluiting** tussen kinderen en de gebruikelijke **kerk-**dienst is **moeilijker** dan vroeger. Ik zie **daarvoor** globaal twee **oorza-**ken, die allebei samenhangen met de zogeheten 'moderne' periode in de geschiedenis van onze samenle-ving. De eerste is de secularisatie. De tweede de veranderde **kijk** van volwassenen op het **kind** en daar-door de andere positie van **kinderen** in de samenleving. Die secularisatie maakt dat **we** in de **kerk zomaar** dingen doen en woorden zeggen, die ver af staan van onze beleving van elke dag. **De**

kerkdienst moet vol zijn **van Gods** aanwezigheid en zijn **woord**, terwijl ons dagelijks leven op die punten **gauw** zo leeg is. In mijn verhaal heb ik daarom sterk de nadruk ge-legd op de doordeweekse **huisliturgie**. Hoe gewoner je de persoonlijke en gezamenlijke omgang met God maakt binnen het kader van het dagelijks leven, des te kleiner de afstand **naar** de zondagse **kerk-**dienst. Als we kinderen meer thuis willen laten zijn **in** wat **we** doen tijdens de kerkdienst, zullen **we** voor alles moeten leren om ons niet neer te leggen bij de secularisatie van ons leven en ons gezinsleven. Op dit punt **kom** ik in het volgende artikel terug.

Maar eerst wil ik nu verder spreken over dat andere punt. Of we het nu prettig vinden of niet, **de** plaats van het kind is de **laatste** twee **eeuwen** sterk veranderd. En de kerkdienst is op dat punt niet **mee** veranderd. Eerder zie je daar een tendens die de dienst 'kindonvriendelijker' gemaakt heeft dan bijvoorbeeld in de tijd van de Reformatie. De tweede zondagse dienst bij de Reformatoren had nog iets **van**: de ouders zijn te gast bij de catechese voor de kinderen. Hoe je **ook** oordeelt over die veranderde plaats van het **kind** en over dat andere karakter van de kerkdienst, je **kunt** er niet **omheen** dat ook daardoor een **aansluitings-**probleem ontstond tussen veel kin-deren en de kerkdiensten. En het lijkt me erg goedkoop om dan alleen maar te **roepen** dat de **kinderen** er gewoon bijhoren en dat de ouders ze maar moeten onderwijzen. Je moet **ook** eerlijk dat probleem onder ogen zien en doordenken over de kerkdienst zelf.

Plaats van het kind

Pas sinds de 18e eeuw kwam er systematisch aandacht voor de eigen aard van het kind. Hoewel te stereotiep geeft een bekende type-ring aan hoe het daarvoor was: het **kind** gold **als** volwassene in zakformaat. Deze 'ontdekking' van het kind had veel te **maken** met het in-

zicht in het historisch karakter van de werkelijkheid. De één idealiseerde de kinderleeftijd als een soort onbedorven **oer-toestand**. De ander was juist toekomstgericht en zag het kind vooral als object om 'op te voeden'. Maar in beide **gevallen** bestond het inzicht **dat** elke **historische** fase haar eigen **karakter** heeft en dat dit **ook** geldt voor **de** perioden in een **mensenleven**.

Sinds die tijd kwam er een emancipatie van het **kind** op gang. Overigens vormden de **misstanden** op het gebied van kinderarbeid na de industriële revolutie van de 19e eeuw daarvoor **ook** een **belangrijke** aanleiding. Daarin zag je **wat** er gebeurde als je niet rekende met de eigen aard van het **kind** door het **op** dezelfde **manier te behandelen** als (uitgebuide) volwassenen.

In onze eeuw **kwam** daar de ontwikkeling van bepaalde menswetenschappen **bij**. In de didactiek ontdekten we steeds meer over hoe **een** kind leert. De pedagogiek gaf ons **oog** voor 'wetmatigheden' in het opgroeien en gevormd worden van **kinderen**. We **leerden nadenken** over het vermogen om abstract te **denken** of juist niet en de leeftijd die daarin een rol speelt, we brachten in **kaart dat een kind** een andere (magische) manier heeft om met de werkelijkheid **om** te gaan, **en dat daarin verhalen** en symbolen belangrijk zijn. Kinderpsychologie wist dieper **door te dringen** in het **begrijpen** van gevoelens en gedragingen en mogelijke verstoringen daarin bij kinderen. internationale organen **formuleerden** de 'rechten van het **kind**', waarvan de meeste ons volstrekt **vanzelfsprekend** voorkomen, maar die **natuurlijk** niet voor niets op **schrift** gesteld moesten worden.

Stilzitten

Zo **zijn** wij gewend geraakt aan **een** bepaalde kijk op het kind, waarvan we **niet meer door hebben** hoe **anders** deze is dan in het verleden. En we kunnen daar **niet meer achter terug**. Wie deze **ontwikkeling** zou

willen negeren, **moet** ook consequent zijn. **Dan** moet je je kinderen **ook** niet meer in aparte 'kinderkleding' steken maar in volwassen outfit. Ze **geen** 'kinderboeken' voorlezen of laten lezen **maar** volwassen romans. De 'kinderbijbel' dichtlaten. Ze **geen** 'kinderprogramma's' laten **kijken, maar** volwassen programma's. Ze **geen** 'kinderliederen' laten **leren**, maar alleen volwassen liederen. Niet meer met ze praten in 'kindertaal'. Ze van de **gereformeerde** school **afhalen** die **immers** gebruik maakt van al die **moderne** inzichten en methoden van de 20e eeuwse menswetenschappen, waar ze niet meer **leren** 'stilzitten en luisteren', die rekent met hun **abstractieniveau** en met de huidige cultuur van **kijken**, bewegen en (samen) doen, die nieuwe **leermethoden** en **modern** lesmateriaal gebruikt. **Want** al de dingen die ik nu **noem**, en die wij zo gewoon vinden, bestonden **de** **le** **eeuwen** terug nog niet! Het **zijn** effecten van **de** veranderde kijk die volwassenen op kinderen hebben **ontwikkeld**.

Het is maar **een** kleine aanduiding die ik hier kan geven. Maar het lijkt me voldoende om **duidelijk te maken** dat je je niet **van** de problematiek van **kind** en kerkdienst moet afmaken. He? is zeker **ons** probleem als volwassenen: wij **nemen** kinderen waar en wij hebben onze **ideeën** over kinderen, en **onze** veranderde omgang met **kinderen**. Maar ai is het ons probleem, en moeten we onszelf dus niet buiten schot laten: het is wel een **écht** probleem. Nu wij **op** alle terreinen van ons samenleven leerden rekenen met de eigen aard van kinderen, zou het vreemd **zijn** als wij met **betrekking** tot **kerk** en kerkdienst **ineens** doen alsof er **geen** vuiltje aan de lucht is en we ons nog steeds in de 18e eeuw bevinden.

Meedenken

Op mijn verhaal kwam kritiek van twee **kanten**. Aan de ene **kant** waren er degenen die de oplossing

zochten in de richting van kindernevendienst of **kindernevenpreek**. In het **algemeen** waren zij het wel eens met de **strekking** van mijn verhaal. Alleen waren ze **bang** dat mijn ideaal zo **ver** ligt, **dat** er voorlopig helemaal niets **gebeurt**. Ik kan die **zorg** met hen meevoelen. **Toch** **zijn** er **ook** onder ons gemeenten **waar** veel van de **ideeën** die ik doorgaf, in praktijk gebracht worden of vrij gemakkelijk kunnen worden.

Maar als ze toch willen **over** gaan tot aparte nevenactiviteiten voor **kinderen**, daag ik ze uit **om** dat zo te doen dat de weg **naar** die **idealere** situatie er **niet** door afgesloten wordt. En **ook** om **niet** de suggestie te wekken dat **kindernevenactiviteiten** alleen maar voordelen hebben. Op het punt van het ingroeien in de geloofsgemeenschap zijn er ook grote nadelen. En als je met nevenactiviteiten doorgaat tot de leeftijd van 12 jaar, leert de ervaring bij anderen dat daarna de **aansluitingsproblemen** alleen **maar** groter zijn geworden. Juist dan begint de moeilijke leeftijd, waar de problemen met **kerkgang** van **kinderen** niet meer alleen door volwassenen **verwoord** worden, maar ook door **jongeren** zelf. Er is dan **geen** basis gelegd van godsdienstige gewoontevorming met **betrekking** tot de gewone **kerkgang**, waarop een jongere dwars door alle stormen van die **leeftijd**sfase heen kan **terugvallen**. Vandaar dat de **grotere kerken** destijds **ook** besloten tot aparte **jeugddiensten**. Maar **daarmee** verleg je het **aansluitingsprobleem** alleen maar verder. Ook voor het risico dat je gemakkelijk schade kunt veroorzaken aan het **geloofsleven** van een **kind** is de **kindernevenactiviteit** net zo **vatbaar** als de gewone dienst. Je kunt je voorstellen, dat een kerkverlater later kritisch **terug** kijkt op de **kerkdiensten**, waarin hij als **kind** tekort kwam, al schrijven de meeste **ex-gereformeerden** eerder nostalgisch over hun kind-zijn in de **kerkdienst**. Maar ik las ook een getuigenis van een kerkverlater die **juist** kritisch **terugkeek** op de

kindernévendienst. Daar kon je, zei hij, als kind niet jezelf zijn en je terugtrekken in je eigen verbeelding. Doordat alles zo nadrukkelijk op kinderen gericht was, ontstond er een soort hoogspanning van aandacht. Een 'gewone' kerkdienst vond hij veel fijner: daar werd je als kind niet aldoor gedwongen mee te doen. Dit soort nadelen van kindernevenactiviteiten zou je eerlijk moeten benoemen en zoveel mogelijk moeten ondervangen als je stappen in die richting zet.

ok meedenken

Er kwam op mijn verhaal ook kritiek van mensen die geen van beiden wilden. Ze hadden geen enkele behoefte aan de richting waarin ik de liturgie wilde aanpassen. Ze waren ook tegen kindernevenactiviteiten. Voorzover ze ingingen op de andere plaats van het kind in de huidige samenleving, ontkenen ze dat hier werkelijk zulke ingrijpende verschuivingen waren opgetreden en dat er dus een kloof gegroeid is tussen de stijl van de kerkdienst en de stijl van de dagelijkse leefwereld van en rondom kinderen.

Hen daag ik uit om zich niet te verschansen in zware bijbelse redeneringen. Zelfs al zou de bijbel wel een duidelijk beeld geven van de plaats van kinderen in erediensten, dan ben je daarmee nog niet af van het probleem. Alleen al om zulke eventuele bijbelwoorden te laten 'landen', zul je toch ook moeten ingaan op de plaats van het kind in de huidige samenleving. Bovendien is er heel wat geschreven dat laat zien hoe in onze tijd echte verschuivingen zijn opgetreden. Dat verplicht je op z'n minst om daarop in te gaan en eventueel te laten zien dat het anders ligt.

In het volgende artikel zeg ik nog iets meer over de huisliturgie en over enkele concrete voorstellen die ik in mijn verhaal deed. Ook wijs ik op wat literatuur,

ECHT WAAR DE HEER IS OPGESTAAN

Echt waar, de Heer is opgestaan, halleluja,
Hij heeft de wereld goed gedaan. Halleluja.

Hoezeer de mensheid heeft gefaald, halleluja,
de Heer heeft alle schuld betaald. Halleluja.

Hij is uit windsels van de dood, halleluja,
verrezen als het morgenrood. Halleluja.

De vrouwen zochten in zijn graf, halleluja,
een engel wees hun balsem af. Halleluja.

Die u hier zoekt met veel verdriet, halleluja,
is opgestaan, Hij is hier niet. Halleluja.

Zegt Petrus en de broeders aan, halleluja,
dat zij naar Galilea gaan. Halleluja.

Wij zijn met Pasen weer verbaasd, halleluja,
en volgen U met blijde haast, halleluja,

nu Gij de grafstem van de nacht, halleluja,
voorgoed tot zwijgen hebt gebracht. halleluja.

Gezegend zij de Heer die leeft, halleluja,
die vrolijk licht en leven geeft. Halleluja.

Ria Borkent

uit de bundel Een schaal met water;
40 Bach-koralen herdicht / Kok Kampen
naar Erstanden ist der heilig'Christ, BWV 306

HET MOET STRENGER BACH WORDEN

G. Harinck

Charles de Wolff als vertegenwoordiger van twee tradities

Kerk en muziek

Dit jaar voerde Charles de Wolff (1932) op Goede Vrijdag in de **Pieterskerk** te Leiden voor de laatste **maal** als vaste dirigent van het **Bachkoor** Holland de **Matthaus Passion** uit van **Johann Sebastian Bach** (1685-1750). Hiermee eindigt zijn officiële bijdrage aan een Nederlandse **uitvoeringstraditie**, die in 1899 begonnen werd door **Willem Mengelberg** met de geregelde uitvoering van de **Matthaus Passion**. Zo'n **veertig** jaar en **ruim** vierhonderd **maal** heeft Charles de Wolff deze passiemuziek gedirigeerd, hoofdzakelijk te **Naarden met het koor** van de Nederlandse **Bachvereniging** en na 1983 te Leiden. Al die jaren heeft hij met het door Bach vertolkte evangelie van **Mattheüs** een **groot** publiek **weten** te bereiken. Een kansel met zo'n **breik** en een **u**, breed gehoor als de gereformeerde Charles de Wolff had, heeft geen gereformeerd tijdgenoot-predikant bezeten. **Trouw** aan zijn religieuze traditie, **gebruik-**te hij die positie om er de muziek **èn** de boodschap van de 'vijfde evangelist' te laten spreken tot het verstand en het gevoel van velen. Uit waardering en **dank** voor wat De Wolff als gereformeerd musicus voor onze nationale cultuur vermocht daarom iets over het oordeel van de eerste muzikcriticus van De **Reformatie** over het begin van de **Naardense uitvoeringstraditie** van de **Matthaus Passion**.

Deze muzikale traditie dateert van 1921 en is een reactie op de stijl van Willem Mengelberg, waarvan De Wolff heeft opgemerkt: 'Hij interpreteerde de componist in zijn romantisch idioom, zoals met zijn romantische gevoelens overeenkwam.' Mengelberg gaf jaarlijks

een uitvoering van de **Matthaus Passion** in het Concertgebouw te Amsterdam, die allerwegen om de formidabele vertolking imponeerde, **maar** die **sommigen** vanwege de **na-****druk** op het sentiment toch tegenstond.

Uit bezwaar hiertegen is in 1921 de Nederlandse **Bachvereniging** opgericht. Deze vereniging had als doel 'de gezette bestudeering en uitvoering van Bach's muziek in ons vaderland te bevorderen **en** er toe bij te dragen, dat deze **meer** en meer in den geest en naar de bedoelingen van **dezen genialen componist** worde **beoefend en ten gehore** gebracht', zo omschreef de **Utrechtse gereformeerde predikant** dr. J.C. de Moor (1878-1926) het in De **Reformatie** van 21 april 1922.²

Hoewel jong, **was** De Moor toen **reeds** een **vooraanstaand predikant**, die niet alleen in kerkelijke kringen **gezag** genoot - hij was in 1914 en 1923 preses van de generale synode en stond in 1920 mede aan de wieg van De **Reformatie** - maar die **ook** in **christelijke culturele kringen** in aanzien **stond**. Hij **schreef** literaire **kritieken** en publiceerde **over** muziek. Vooral dit laatste **werd** als bijzonder ervaren, allereerst vanwege het feit dat er nauwelijks een gereformeerd **predikant** was die met **kennis** van **zaken over** muziek kon **schrijven**, maar ook vanwege zijn talent het publiek een muzikale smaak bij te brengen. Hij behandel- & in zijn 'Muzikale kroniek' in De **Reformatie** vaak Bach en Mahler, maar evenzeer **besprak** hij eigentijdse **muziek** (toevallig ook een voorliefde van De Wolff), zoals Le Roi David van Arthur **Honegger**, gecomponeerd in 1921. **Ook** gaf hij **regelmatig** toelichtende lezingen,

voorafgaande aan muziekuitsvoeringen.

Dè componist voor De Moor **was** Bach: 'Niemand heeft **zóó** als Bach de gave bezeten om de gevoelens, welke de gemeente bij de herdenking der heilsfeiten koestert, in muziek te vertolken. De zuivere weerklank, die ze bij **hem** vonden, wordt door wat hij componeerde **zoo** schoon weergegeven, dat ge er stil onder wordt en God dankt voor **zijn** gaven in dezen Bach, die wel een **Meer** mocht **heeten**.'³

Met zijn rubriek leverde hij een opmerkelijke bijdrage aan de vernieuwing die De **Reformatie** in de jaren twintig binnen gereformeerde kring trachtte te bewerkstelligen. Na zijn onverwacht overlijden in 1926 schreef ds. K. Schilder in De **Reformatie**: 'Dr. **De Moor** was een van de fijnste geesten, die **onze** kerken bezeten hebben. (...) Reeds eerder wees ik op zijn muzikale kroniek, waarin een **waardeering** van de cultuur aan het **woord** kwam, die voor enkele tientallen jaren geen gehoor zou hebben **kunnen** vinden, die ook van andere zijde zou zijn aangevochten, maar die van hem niet alleen verdragen, maar ook geleerd werd, omdat **hij** een **man** was uit één stuk.'

De Moor had vóór 1922 reeds vele malen de **Matthaus Passion** horen uitvoeren: onder Verhey in Den Haag en Rotterdam, onder **Mengelberg** in Amsterdam, onder **Wage-**naar in Utrecht, onder **Schoonderbeek** in Den Haag en **Naarden**. Hij **was** onmiddellijk gewonnen voor het initiatief van de **Bachvereniging** en voor het streven van de hem reeds jaren aansprekende dirigent Johan Schoonderbeek. **Zijn** eerste 'Muzikale kroniek' in De **Reforma-**

tie van 21 april 1922 wijdde hij aan de eerste uitvoering **van de Matthäus Passion** door deze vereniging in de Grote Kerk te Naarden op de voorgaande Goede Vrijdag 14 april, welke gebeurtenis hij **noemde** 'een daad van zoo groote **beteekenis** voor ons land'.

Ter inleiding zette De Moor uiteen wat het **actuele** geschil **was op het punt van de uitvoering van Bachs** passiemuziek. Die betrof niet alleen de romantische stijl van **Mengelberg**, maar zeker ook het kader van de uitvoering. In Amsterdam werd de **Matthäus Passion** traditiegetrouw uitgevoerd in het Concertgebouw op Palmzondag en op de zaterdag ervoor; of, **nog** vreemder: de laatste jaren, 'sinds **Mengelberg**, helaas, door **Amerika** bedorven is, geeft hij de **Matthäus-Passion** [zelfs] **vóór** zijn vertrek, in **januari**, of na zijn terugkomst, in **mei**'; in **Den Haag** gebeurde dat op de &-s-**dag** voor **Pasen**; in **Róterdam** meestal op de **donderdag** voor **Fa-****sen**.

Op die momenten was volgens De Moor de rechte **stemming** er niet en de **uitvoering** deed hem dan meer denken aan een concert dan aan gewijde muziek, 'wat de **Matthäus Passion** toch altoos moet zijn, anders **hoore** men haar liever niet'. **Schoonderbeek** had nu gekozen voor de Goede Vrijdag en dat was **wat** De Moor **betreft** een schot in de roos: 'Bij dezen gedenkdag behoort dit kerkelijke werk, dat Bach bedoeld heeft voor de gemeente, niet voor **een** muziek begerend **pub-****liek**.' Zo was De Moor: rond **kwam** hij voor **zijn** muzikale en religieuze opinie uit en hij schaamde zich niet een duidelijke zet te doen in de richting van **Mengelberg** en zijn publiek.

De **Bachvereniging** had als locatie de Grote Kerk te Naarden gekozen, die dankzij **Schoonderbeeks** zomerconcerten goed bekend stond om haar akoestiek, ligging en inrichting. **Maar** wat voor De Moor het zwaarst woog: het was **een kerk**. Er waren minder zitplaatsen **beschik-****baar** dan in Amsterdam, maar voor

deze **ruimte** had Bach zijn werk gecomponeerd.

Een derde voordeel van de **Naardense uitvoering** boven die van de **concurrent** te Amsterdam was de **bezetting**: 'Schoonderbeek heeft, terecht, afgezien van massale bezettingen, **zooals** helaas **Mengelberg** hoe langer hoe meer aanwendt.' De Moor telde te Naarden **30 sopranen**, **30 alten**, **12 tenoren**, **12 bassen** en **25 jongens**. Ook het orkest was zeer ingeperkt. De omvang van het koor in Naarden liet geen grote bezetting toe. De evangelist moest zelfs op een zeer gedrongen plaats zingen, evenals de solisten: 'Doch wat een **puk** van **zoete** kelen had **Schoonderbeek** weten te verzamelen! En hoe duidelijk **klonk alles**! Inderdaad, nu was het **logge** weg, maar het massale had geenerlei schade geleden.'

Natuurlijk bleef **ex** na deze eerste uitvoering nog het een en ander te **wensen** over. Voor de 'subliemen zang' van **Aaltje Noordewier-Reddingius**, wat De Moor betreft de **sopraansoliste** van de **Matthäus Passion**, had hij enkel lof. Maar **Max Kloos**, die de Christus-partij vertolkte, moest kennelijk nog wennen aan de **ingetogenere uitvoering** die **Schoonderbeek** en in ieder geval De Moor als ideaal in gedachten had. Hij koketteerde nog te veel met zijn stem naar De Moors **zin**, vooral door op de **slotnoten** gewel-

dige fermate's te zingen en die uit te spinnen.

Ernstiger achtte hij, dat het **hulporgel** evenmin voldeed als de vleugel. Hij prefereerde een **clavecimbel** 'met zijn **eenigszins** harden, dunnen, **helderen** klank het grondakkoord mooi **accentueerend**', of anders het kerkorgel. En tenslotte sprak hij de hoop uit, dat de **vereniging** toch eens de gehele **Matthäus Passion** zou laten **horen**, **zonder** de destijds gebruikelijk **coupures**. Zoals Bach het **bedoeld** heeft moet de vereniging het willen, aldus De Moor.

Het jaar **daarop**, in **1923**, schreef De Moor opnieuw een lovende **kritiek** over de **Naardense** uitvoering. Hier werd geschiedenis geschreven: 'Schoonderbeek wordt, dunkt me, hoe langer hoe meer **de man** der **Matthäus-Passion**, die haar naar den eisch vertolkt.'⁵ Kloos 'was reeds beter, doch het moet strenger Bach worden, die geen zoetelijkheid verdraagt.' Er werden ditmaal **twee** orgels **gebruikt**, waarvan **één** bespeeld door de **jonge Anton** van der Horst, maar het bleef wat De Moor betreft 'surrogaat'. In 1925 schreef hij lyrisch over de uitvoering: 'Het was der volmaakt-**heid** **zoo** nabij als hier beneden iets volmaakt kan zijn.'⁶ De verrassing van deze gecoupeerde uitvoering was aria no. 57, 'Komm, süßes Kreuz': 'Deze had ik nog nooit ge-

BOEIENDE PRESENTATIE VOOR VERENIGINGEN

OVER VLOEKEN GESPROKEN...

Wat is vloeken eigenlijk? Hoe kan ik reageren als iemand vloekt? Wat doet de Bond tegen het vloeken precies? Deze en andere vragen beantwoorden wij graag tijdens uw club-, verenigings- of gemeente-avond. Nodig ons eens uit voor een boeiende presentatie. Een telefoontje

is voldoende om een datum en tijdstip af te spreken: (0318) 512 0 M.

BOND TEGEN HET VLOEKEN

Postbus 362, 3900 AJ Veenendaal, ☎ 0318-512002, giro 852091.

hoord en werd, voor zoover mij bekend, in Nederland nog nergens ooit gemaakt. (...) Enkele coupures zijn niet te vermijden als men deze Passion in S m a l wil geven, want ze is bestemd voor mee godsdienst-oefeningen. Daarom neemt men dan eens deze aria en slaat dan weer een andere over. Maar no. 57

- was asschepoester tot dusverre. Hoe verrees ze dezen avond uit haar druk! Wat een merkwaardige intervallen, wat een prachtbegeleiding van de solo-viool'.⁷

Zijn streven het gereformeerde publiek muzikaal op te voeden vond weerklank, zo merkte hij uit reacties op zijn kroniek, maar ook tijdens concertbezoek. Hij trof er steeds vaker gereformeerden, ook te Naarden, en het deed hem hopen, 'dat er kentering is en men onder ons toch wel iets begint te gevoelen van de beteekenis dezer muziek, wier waarde men nauwelijks hoog genoeg kan aanslaan.'

Het is duidelijk dat De Wolff een waardig vertegenwoordiger is uit twee tradities, een muzikale en een religieuze, die beiden een sobere Bachvertolking voorstaan. Het is zijn eer dat hij beide tradities - in de geest van Schoonderbeek en van De Moor - op aansprekende wijze in zijn werk heeft weten te verbinden en zo, om nog eenmaal met de

De Wolff wel vertrouwde Schilder te spreken, 'de eenheid van den christenmensch heeft gevonden, ook in de samenvoeging van natuur en genade'.⁸

¹ Interview met Charles de Wolff, in: *G. Puchinger, Christen en kunst*, Delft, 1971, pag. 255.

² Zie over deze vereniging en De Wolffs bijdrage daaraan: Maurits Schmidt, *Het geheim van Naarden. Zwerftocht door een Matthäus-traditie*, Utrecht, 1988.

³ *De Reformatie*, V, 2 januari 1925, pag. 109.

⁴ *De Reformatie*, VI, 12 februari 1926, pag. 150.

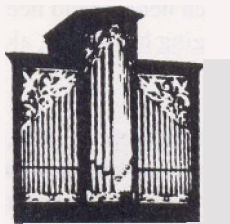
⁵ *De Reformatie*, III, 6 april 1923, pag. 214.

⁶ *De Reformatie*, V, 17 april 1925, pag. 228.

⁷ *De Reformatie*, V, 17 april 1925, pag. 228.

⁸ *De Reformatie*, VI, 12 februari 1926, pag. 150.

HENDRIKSEN & REITSMA KERKORGELS

- Nieuwbouw
- * Restauratie
- * Onderhoud

Ampèrestraat 4, 8071 PH Nunspeet
Telefoon (0341) 25 24 84,
b.g.g. 25 10 02/25 12 12.

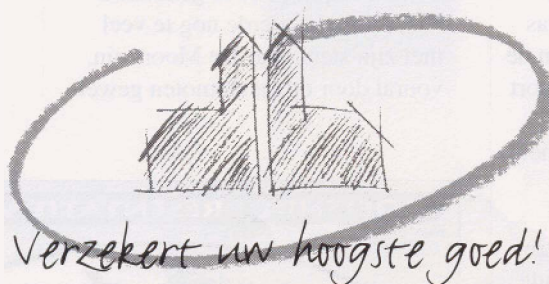
Huisstijlen: Briefpapier, env., visitekaartjes

de Bunschoter bv
drukkerij

Postbus 10 - 3750 GA Bunschoten-Spakenburg
Tel. 10331 299 79 99 - Fax (033) 299 79 98

donatus

Verzekerd zijn bij Donatus is een geruststellend gevoel.
Al sinds 1852 dé verzekeraar voor uw kerkelijke eigendommen,
maar ook voor al uw andere verzekeringsaangelegenheden.
Vraag vrijblijvend onze brochure of offerte of maak een afspraak voor
een vrijblijvend persoonlijk gesprek.

Postbus 500
5240 AM Rosmalen

Hoff van Hollandlaan 8
Tel. 073 5221700 - Fax 073 5221717

GELOOFWAARDIG VERZEKERD

VAN TOORN EN VAN TROUW

Joh. de Wolf

B boekbespreking

Vorig jaar publiceerde de bekende Nederlands Gereformeerde ds. M.R. van den Berg weer een nieuwe bijbelstudie, ditmaal over de profetieën van Amos. De titel luidt *De leeuw heeft gebruld en is een aanhaling uit hoofdstuk 3. Deze titel wijst op de Here, die zijn dreigende stem doet horen waar het boek Amos vol van is. In de tijd van Amos was er alle reden om het volk te waarschuwen en de ontlading van Gods toorn was op den duur onafwendbaar.*

Op de hem eigen wijze brengt Van den Berg deze profetieën dichtbij de moderne, christelijke lezer. Hij weet heel concreet en direct die oude tijd te doen herleven, en op plastische manier met sprekende voorbeelden confronteert hij ons met het Godswoord van lang geleden. En telkens krijgen we & indruk dat dit boek speciaal voor onze tijd geschreven is. Het is mooi dat de boodschap van Amos zo doende bij de tijd gebracht wordt. Als voorbeeld denk ik even aan de manier waarop Amos 1 met de oorlogsmisdaden uit de 20ste eeuw wordt verbonden. Niet elke oorlog is af te keuren, maar wel is alle oorlogsvoering aan normen gebonden, en dat laat God in Amos 1 duidelijk merken.

Een risico van Van den Bergs methode is dat hij wel eens te makkelijk en te vlot parallellen trekt tussen toen en nu. Zo wordt direct al in het begin van de studie de scheuring van Salomo's koninkrijk na zijn dood vergeleken met kerk-scheuringen van vandaag. Verder zijn toepassingen en vraagstellin-

gen niet naar elke lezer toe even billijk en reëel. Dat is ook de moeite van een boek dat allerlei lezers tegelijk wil aanspreken. Maar al met al is ook dit weer een Van den Berg-boek dat de Bijbel opent en de lezer erbij weet te betrekken. Het boek Amos is bijna helemaal donker en dreigend van toon, behalve het slot van hoofdstuk 9. Daar wordt al bij voorbaat van het licht gesproken aan het eind van de tunnel, die Israël nog moet binnengaan. De vervallen hut van David wordt uiteindelijk weer opgericht. Een heilsprofetie na alle onheil, dat is aangekondigd en dat al bezig is te komen. Hoe is het mogelijk dat na al Gods teleurstelling en toorn toch nog van zijn trouw sprake kan zijn? Hoe kan ondanks alles toch nog de deur open blijven voor een nieuwe toekomst van Israël?

Over die vraag gaat het andere boekje, dat ik hier wil bespreken. Dat is een rectorale oratie van de Apeldoornse Oudtestamenticus, prof. Dr. H.G.L. Peels onder de titel *De omkeer van God in het Oude*

Testament. Deze rede gaat over het troostvolle gegeven in het OT, dat God door zijn straffen van Israël nooit een punt zet achter zijn genadevolle bemoeienis met hen, m.a.w. dat de 'Godsverduistering' in het OT nooit definitief is.

Dat is een wonderlijke zaak, en prof. Peels heeft in het OT nauwkeurig nagegaan, wat God ertoe beweegt om ten slotte toch weer naar zijn volk om te zien, bijvoorbeeld in Egypte of in de Richterentijd of in de ballingschap. Hij onderscheidt daarbij uiterlijke en innerlijke beweegredenen voor de omkeer van God naar zijn volk. Want God kan als het ware van buitenaf, zoals door gebed of offers of de bekering van mensen, bewogen worden om zijn volk weer in genade aan te nemen, en ook van binnenuit zover komen. Maar ook als de Here zich laat verbidden, dan komt de omkeer uiteindelijk bij God zelf vandaan. In feite gaat het dus steeds om een innerlijke motivatie bij de Here, als Hij reddend ingrijpt. In de rede worden dan vier verschillende motieven onderscheiden: Gods bewogenheid om het lijden, zijn verbondstrouw, de handhaving van zijn eer en zijn liefde.

Naar mijn oordeel heeft Peels met deze rede een boeiende en belangrijke bijdrage geleverd op het terrein van de Historia revelationis (Geschiedenis van de Godsopenbaring). Het onderwerp op zich is natuurlijk al heel aantrekkelijk. Want wie zou niet graag positieve dingen over en van God horen? Dit thema komt anders op ons over dan de wraak van God, waar zijn proefschrift destijds over handelde. Maar afgezien daarvan is het thema heel verantwoord en fijnzinnig behandeld. Van de vragen die het onder-

M

meegelezen

werp oproept, maakt Peels zich niet gemakkelijk af. In het notenmateriaal confronteert hij zich met andere meningen of geeft hij nadere argumenten voor zijn eigen overtuiging. Enkele vragen of opmerkingen wil ik nog noemen. Kunnen we bij God onderscheiden tussen diepere drijfveren en minder diepe? (pag. 29 bovenaan) Kent Gods 'innerlijk' dan verschillende niveaus? Doen we zo wel aan Gods heilig wezen recht? Kunnen we wel van de overmacht van de liefde van God spreken in zijn relatie met de mens? Moeten we hier niet eerder van de prioriteit van Gods liefde spreken, in vergelijking met Gods boosheid en straf? Of wil Peels in deze formule geen algemene (dogmatische) uitspraak over God doen en zich strikt tot de openbaring in het OT beperken?

Dit brengt mij tegelijk tot de volgende opmerking. Ik mis een bevredigende Nieuwtestamentische doorvertaling van de conclusies. De inleiding van de rede gaf interessante aanknopingspunten met het hedendaags levensgevoel, maar daar wordt maar heel beperkt op teruggekomen in het slot. Ik kan ook moeilijk zeggen dat de rede van Christocentrisch of Christologisch karakter is. Dat geeft misschien tegelijk aan, dat met deze rede over dit onderwerp nog niet alles gezegd is. Maar wat de rede wel geeft, dat is in elk geval heel lezenswaard.

N.a.v.: M.R. van den Berg, *De leeuw heeft gebruld*; Een uitleg van de profetieën van Amos; Kok Voorhoeve, Kampen 1997.
H.G.L. Peels, *De omkeer van God in het Oude Testament*; Rectorale rede, gehouden op 11 september 1995; Theologische Universiteit, Apeldoorn 1997.

Overweging

Heeft u wel eens
overwogen om een
advertentie in
De Reformatie
te plaatsen?

Bel 0113 - 21 55 91

Opstanding - niet te geloven!

In het **maartnummer** van Vernieuwing, het 'meelees- en meeleefblad' van het Gereformeerd Kerkcentrum te Gent, schrijft evangelist C. Geelhoed over het opstaan uit de dood:

Ziet u 's avonds ook dat spookbeeld voor u? Morgen om 8.00 uur dan gaat de wekker. Niet zomaar een wekker, maar een irritante wekker die gevoelige zenuwen in je lichaam aanboort. Een slaperige arm kruipt vanonder de deken naar de wekker om die hardhandig tot stilstand te slaan. Opstaan! Nee, nog even liggen, nog even het moede hoofd tot rust brengen. Slaperig laat je je toch maar uit bed vallen, struikel je over je pantoffels en stoot je je hoofd tegen de toilettafel.

Opstaan kost wel eens moeite!

Het gaat nu natuurlijk niet om mijn ochtendrituelen.

Maar als opstaan u al moeite kost, verplaats u dan eens in de moeiten die het kost om op te staan... uit de dood!!! Onmogelijk? De dood is toch onherroepelijk, de dood is toch genadeloos en overbiddelijk!

J a het is onvoorstelbaar, ja, het is absurd, het kan eigenlijk niet. In films als *Flatliners* en *Gliders* lijkt het zo eenvoudig om over de grens van leven en dood te kijken, maar dat staat ver van onze rauwe werkelijkheid.

Opstaan uit de dood – het kan eenvoudig niet.

Nee, dat kan niet. Voor een mens is dat onmogelijk.

Maar voor God?

Als we het over God hebben, hebben we het over iemand die veel

meer is dan een mens. Die niet gebonden is aan grenzen. Hij heeft die grenzen zelf gemaakt!!

Of je gelooft dat er een God is – en dan kan Hij dus meer dan een onbeholpen mensje als ik, òf je gelooft eigenlijk alleen in een bijzonder mens, die wel iets meer kan dan ik, maar toch aan grenzen gebonden is. In het laatste geval kan Hij niet alles.

Wel in God geloven, maar niet geloven dat Hij meer kan dan wij is eigenlijk heel inconsequent!

Er wordt ons ook megedeeld door onze correspondenten dat Hij mensen uit de dood heeft doen opstaan: Het dochttertje van Jairus bijvoorbeeld. Uit betrouwbare bron vernemen wij dat Hij Zijn vriend Lazarus uit de dood opgewekt heeft (er hing al een lijkucht – hij was al in ontbinding! Van schijndood dus geen sprake!).

Door Gods kracht konden ook de profeet Elisa en de apostel Paulus uit de dood terugroepen. Toen Jezus stierf op Goede Vrijdag gingen de graven open en vele mensen werden levend door de 'ontbindende' kracht van Jezus' dood. God kan dat!!

Wat is dan nog zo bijzonder aan de opstanding van Jezus?

Voor het eerst in de wereldgeschiedenis is er sprake van iemand die in zichzelf de kracht en de energie vindt om de banden van de dood te doorbreken. Anderen werden opgewekt door de baanbrekende kracht van God. Deze man wordt niet zomaar weer leven ingeblazen, nee, Hij neemt Zelfde draad van het leven weer op. Gewoon, alsof leven en dood voor Hem 'a piece of cake' zijn.

Hij beschikt zelf over leven en dood! Onvoorstelbaar inderdaad.

Als u dit niet **kunt** aanvaarden kan ik u alleen maar gelijk geven. Niet te geloven... Maar toch...

Ik heb hiervoor eens **wat** opmerkelijke details op **een** rijtje gezet, ik zou haast zeggen; van onze verslaggever(s) uit Israël.

1. Historisch **staat** vast, dat in het midden van de eerste eeuw een groep mensen **zich één voor één lieten martelen en doden voor hun getuigenverklaring**. Wat was dan die verklaring? Wel, dat ze Jezus **weer** hadden gezien **na** Zijn **dood**! Dat was hun drijfveer om de wereld in te trekken en de dood te trotseren!

Jezus' opstanding heeft een **enorme** beweging in gang gezet! De eerste christenen hebben daarom ook de sabbath vervangen door de zondag, de eerste dag van de **week**. Want ze wilden hun wekelijkse feest niet vieren achter de **rug** van Jezus om. **Zijn** opstanding veranderde heel hun leven!

2. Als Jezus niet was opgestaan hadden de Romeinen de boodschap van de christenen heel eenvoudig krachteloos kunnen maken door Jezus' lichaam aan de menigte te tonen. En het christendom was een doem in het oog van de Romeinen. Vergelijk ook het onverwachte **getuigenis van de Romeinse bewakers**. Die bewakers waren geen kleine jongens, maar **bodyguards/uitsmijters** die voor hun **taak** geselecteerd en getraind waren! Toch **schrikken** zij zich kapot als er **opeens** engelen verschijnen, en ze vluchten radeloos. **Men** weet niet beter dan hen om te kopen hun mond te houden!

3. Als Jezus niet was opgestaan, had **men** heel makkelijk Paulus kunnen weerleggen toen hij zich **beriep** op meer **dan 500 getuigen** **aan wie Jezus verschenen was**, want Paulus zegt erbij dat het merendeel nog in leven was toen hij zich op hen **beriep** (1 Cor. 15:5-

X). Als dat **onzin was**, hadden de eerste christenen er nooit mee ingestemd dit in de Bijbel op te nemen! Maar dit wordt zo breed gesteund en onderbouwd door de **toenmalige kerk** dat zelfs Joodse geleerden als Pinchas Lapide en David Flusser erkennen dat er daadwerkelijk iets bijzonders gebeurd **moet zijn**. Dit zijn n.b. geleerden die niet in Jezus als Verlosser geloven!

4. Volgens sommigen is Zijn opstanding verzonnen om de boodschap aantrekkelijker te maken!? Maar hoe kan **het** dan dat die op-

standing voor velen **juist** het grote **struikelblok** was **om** in deze boodschap te geloven? Net als wij vond men het toen ook 'niet te geloven', Handelingen 17:32. Ik zou toch een geloofwaardiger verhaal bedacht hebben!

5. **Eén** van de 'absurde' feiten is dat Jezus na Zijn opstanding vooral **door vrouwen gesignaleerd werd**. Nu heb ik niets tegen vrouwen, integendeel, maar in die tijd bezat het getuigenis van een vrouw weinig waarde en **geen** rechtskracht. Ik zou toch wel betere getuigen uitgekozen **hebben** als ik

Jacobus 1: 27

omzien naar
wezen
en weduwen
in
hun druk...

In 1998 bestaat TEAR fund 25 jaar.
Maar armoede jubileert niet.
Maak ontwikkelingen blijvend mogelijk.
Geef onze partners wat zij nodig hebben.

TEAR fund 25 jaar
evangelische partners in hulp & ontwikkeling

Postbus 104 • 3970 AC Driebergen • Bel: 0343 514844

Giften: Postbank 41 400

dit later bedacht en opgeschreven had!

6. Volgens ons team van verslaggevers werd Jezus na Zijn dood gesignaleerd door *veel mensen, op verschillende tijdstippen, op verschillende plaatsen*. Als dit op hallucinatie berust, dan moet die hallucinatie wel breed verspreid zijn en *veel* mensen op verschillende momenten getroffen hebben. Er *waren* heidense mythen over opstanding in omloop, maar in tegenstelling tot deze mythen zijn de *persberichten* van de evangeliën zeer zorgvuldig in het aangeven *van tijdstippen* en namen van getuigen (Pinchas Lapide is b.v., onder de indruk van de soberheid van berichtgeving).

Projectie van de discipelen *kan* **het ook** niet zijn, want wat er gebeurde *sloot totaal niet aan bij hun verwachtingen*. Integendeel, ze hadden van *alles* verwacht, maar dit nooit! Ze stonden *perplex*, konden het niet geloven, *denk* maar aan de 'ongelovige' Thomas!

Onze 'correspondent' Paulus meldt ons dat *zijn levensovertuiging geen zin heeft, als Jezus Christus niet daadwerkelijk is opgestaan uit de dood*. Ik ben geneigd hem daarin bij te vallen. Als de *dood* nog altijd het laatste woord heeft, wat heeft Hij dan bereikt? Dan heeft Hij veel goeds gedaan, maar *niet* genoeg. Dan blijft *onze* wereld geteisterd door het kwaad *dat* wij *elkaar* aan-

doen, maar *ook* door het lijden dat wij mensen in de wereld geholpen hebben. Dan blijft alles bij het oude en is onze *enige* hoop een ijdele hoop geweest.

Terwijl ik nu weet dat *niet de dood, maar Jezus het laatste* woord heeft! Dat betekent dat de *deur* van de dodelijke injectie ontsnappen. Wat een opluchting als de vrijheid en het leven wenkt!

Wat gaat er *dan* een wereld voor je open!

Niet te geloven, zo mooi!

Welke inhoud heeft je geloof?

In het *Centraal Weekblad* van 27 maart vertelde ds. *Pieter Boomsma*, dat het Evangelisch Werkverband binnen de SoW-kerken graag een geloofsgesprek wil, waarvoor *het drie fundamentele gesprekspunten heeft* aangedragen. Het eerste betreft de inhoud van het geloof.

Allereerst: De hernieuwde vraag naar het ABC van het Evangelie. Na de ontdekking dat veel mensen op catechisatie, op kringen, tijdens diensten, in *verenigingen* en in leehuizen, wel veel *gegevens* hadden verzameld over *allerlei* feiten en feitjes, maar dat het gevoel nogal eens achter was gebleven, veranderde er veel in korte tijd. Niet zo zeer het leren, maar het beleven kreeg aandacht. Wat voel je en wat vind je. Te verwachten is dan dat er een tijd komt waarin men blijkt heel weinig meer te weten. Wat is de inhoud van het en van mijn geloof? En *waarom* geloof ik wat ik geloof? Wat is eerder, door anderen, gezegd en geschreven over de vragen *die ik heb*?

Het FW zoekt op het vlak van het theologisch onderwijs naar verbreding en vernieuwing. Men *maakt* daarbij dankbaar gebruik van wat er zich in Groot-Brittannië ontwikkelt. Al jaren groeit daar een 'evangelische *theologie*' waar wij, *thw*-

□
S · K · G

KERKELIJK bankieren
bij SKG voor de geldzaken
tegen gunstige rente en voorwaarden.

- GELDVERKEER
- * rekening-courant
- * automatische afschrijving
- * betaling per diskette
- * telebetalen via P.C.
- LENEN
- * nieuwbouw, verbouw en

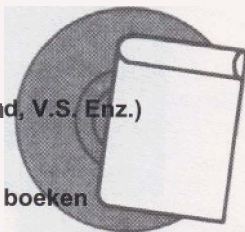
restauratie van kerkgebouwen
en kerkelijke centra
* krediet in rekening-courant
* overbruggingskredieten

SPAREN
* direct opvraagbaar op vaste termijn,
* variabele rente of vaste rente

info: **Stichting Kerkelijk
Geldbeheer**
Tel. 070 - 3131206
Fax. 070 - 3204416
Postbus 405
2260 AK Leidschendam

Waar vindt u dat allemaal onder 1 dak?

- Bijbels
- Theologie
- (Kerk-)geschiedenis
- Geïmporteerde boeken (Engeland, Duitsland, V.S. enz.)
- CD's met religieuze en klassieke muziek
- Bladmuziek voor orgel
- In- en verkoop tweedehands antiquarische boeken
- En nog veel, veel, veel meer

Slaak 4-14 Rotterdam
Postbus 4209 3006 AE
tel. 010 - 4 11 1607
fax 010 - 4 13 66 82

Lindenberg
BOEKEN & MUZIEK B.V.

Bij Lindenbergh natuurlijk!

De Slaak is een zijstraat van het Oostplein en gemakkelijk te bereiken met openbaar vervoer (metro-/tramhalte Oostplein).

logisch gezien al lange tijd sterk gericht op Duitsland, veel van kunnen leren. Je zou kunnen zeggen, dat het er uiteindelijk om gaat elkaar te helpen om te ontdekken wat we geloven. Kun jij de inhoud van het geloof, van wat jij gelooft, in een paar zinnen zeggen? En kun je heb uitleggen aan iemand anders? Het lijkt er op dat we weer moeten leren verwoorden en beleven dat het allemaal om Jezus draait. Zonder Hem is er geen kerk. Wij zijn christenen: van Christus. Hoe vaak hoor ik zelf mensen niet vertellen dat ze God wel zien zitten, maar met Jezus geen weg weten. De Kerk zal zich af moeten vragen wat de oorzaak is van die situatie. Wat is er gebeurd, dat christenen geen kant uit kunnen met Christus? Wat hebben we elkaar geleerd, dat deze vaagheid omtrent Jezus kon groeien? Een nuttig agendapunt van het EW naar mijn mening.

UIT DE KERKEN

Beroepbaar gesteld door de classis Hardenberg: R. Prins te Gramsbergen, tel. 0524-562850.

Losmaking

De classis Drachten heeft ds. C. van Breemen losgemaakt van de kerk van Heerenveen en hem beroepbaar gesteld.

De classis Hardenberg heeft toegelaten tot de dienst des Woords: J.J. Meijer, beroepen predikant te Bruchterveld.

Adreswijzigingen e.d.

Assen-Noord * Ds. T. Wendt, tel. 0592-344011 (pag 25 en 65).
 's-Gravenhage-Centrum/Scheveningen * Attestaties: Valkenboslaan 28, 2563 CL Den Haag (pag. 133).
 Krommenie * Postadres: Noorder-

hoofdstraat 65, 1561 AS Krommenie (pag. 125).
 Utrecht N/W * Secretaris 'brede kerkenraad': zr. D. Terpstra-van de Geest, Acaciastraat 26 bis, 3551 BH Utrecht, Kerkelijk bureau: br. M. Terpstra, (zie Scriba 'breed'), tel. 030-2421864 (pag. 120).
 Zuidhorn * Vereniging van Gereformeerde Kerkorganisten (VGK): secretariaat en eindredactie Eredienst: dr. J. Smelik, Burg. Cleveringalaan 54, 9801 ER Zuidhorn, tel./fax 0594-506374 (pag. 231).

Persbericht

Christelijke dagbladen zetten samen Persbureau Scheps voort
 Een gezamenlijk initiatief van drie

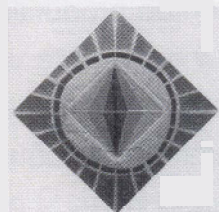
zelfstandige christelijke dagbladen, het Friesch Dagblad, het Nederlands Dagblad en het Reformatorisch Dagblad, voorkomt dat er een einde komt aan de kerkelijke berichtgeving, zoals die sinds jaar en dag voor diverse media wordt verzorgd door Persbureau Scheps te Apeldoorn. Vanaf 1 april 1998 zullen genoemde kranten deze activiteiten onder dezelfde naam voortzetten. Persbureau Scheps is sinds 1916 een begrip in protestants-kerkelijk Nederland.
 Voorlopig adres: Postbus 103, 3770 AC Barneveld.
 Voor meer informatie: P.A. Bergwerff, 0342-411711.

HANDBOEK 1998

Zojuist
 verschenen

Ten dienste van de Geref. Kerken in Nederland
 onder redactie van dr. W.G. De Vries

- Maar liefst 416 pagina's met duizend en een adressen.
- Uitgebreid Jaarverslag waarin de belangrijkste kerkelijke gebeurtenissen zijn opgenomen.

HANDBOEK 1998

ten dienste van de Gereformeerde Kerken in Nederland

Redactie: Dr. W.G. de Vries

uitgegeven door Oosterbaan & Le Cointre B.V.

416 pagina's, paperback, f 17,50.

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.

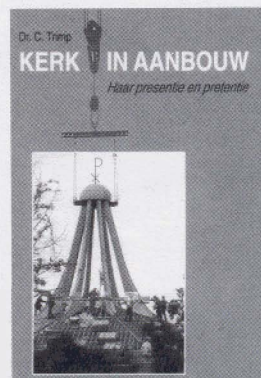
Postbus 25, 4460 AA Goes. telefoon 0113-215591

Dr. C. Trimp

Kerk in aanbouw

Haar presentie en pretentie

De groei van het Samen- op Wegproces.
 De toenemende invloed van de Evangelische Beweging. Hoe houden wij hieronder ons kerkelijk normbesef op peil?

288 pag., gebonden, f 30,00

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Uitgeverij Oosterbaan & Le Cointre B.V.